

NOVIČE

gospodarskih, obertnijskih in narodskih stvari.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XIII.

V Ljubljani v sredo 29. avgusta 1855.

List 69.

Globoko oranje — zakaj in kadaj je dobro? *)

Globoko oranje je velika dobrota za kmetijstvo. Al dolgo niso gospodarji tega spoznali in marsiktera nasprotna misel je mogla pod koš iti, preden je pravo spozna je prederlo stare in ukoreninjene vraže. Eni so se bali, da po globokem oranji pride mertvica na verh; drugi so prerokovali, da na to vižo se bo zemlja kmalo izpila; še drugi pa so rekli, da globoko oranje prizadeva veliko dela, pokvarja orodje itd., — in res! ker nekatere perve skušnje, po nevednosti slabo opravljene, so se slabo obnesle, so ljudje kazali na take njive, rekoč: lejte! da globoko orati ne velja nič.

Al umni angležki kmetovavci se po vsem tem niso dali vstrašiti, in po dobro izpeljanih skušnjah jim je obveljalo, neverne Tomaže spreobrniti, in globoko oranje se je jelo čedalje bolj razširjevati, tako, da sedaj vsak gospodar skerbí, da se mu polje globoko orje, ker je vsak prepričan, da globoko orana njiva je veliko veliko bolj rodovitna in se na nji veliko veliko več pridela. Kdor ima, na priliko, pet oralov zemlje, si napravi pridelk od šeststarih, če orje globokeje.

Kako globoko naj se orje, se ne more povedati, da bi bilo primerno za vsako zemljo; to mora vsak gospodar po svojem svetu razsoditi. Če se navadno orje pol čevlja globoko, se orje globoko, ako seže drevo en čevlj ali še globokeje v zemljo.

Zakaj pa naj se orje globokeje, ali kaj se doseže z globokim oranjem?

1. Rastline se zamorejo bolj terdno ukoreniniti in korenine take so močnejše.

Da je globoko oranje dobro pri taci sadežih, kateri se okopujejo, ljudje že dolgo vedó, — da bi globoko izorana njiva tudi koristila žitu, niso verjeli, ker so mislili, da koreninice žita se bolj plitvo in poverh razširjujejo. Al ta misel ne velja več od tistega časa, od kar so skušnje učile, da, če je njiva dobro obdelana, grejo tudi žita s svojimi koreninami precej globoko v zemljo, in da na taki njivi ne poleže žito tako lahko, ker ima močnejše bilke.

2. Se pridobi več rodovitne zemlje.

Dosto gnojnih stvari na njivi se poplakne globokeje v zemljo, kjer se zbirajo brez koristi za korenine, ki ne sežejo do njih; pa ne le, da tako rekoč dobra stvar mertva spodej leži in brez koristi, temuž zatuhnjena in zraku odtegnjena se še spridi in postane škodljiva. Če pa se zemlja globoko orje, pridejo vse te stvari na verh in so sadežem gotova dobrota.

3. Globoko preorana zemlja se lože zgreje.

Zrak gré lože v globoko zorano zemljo in z zrakom prešine gorkota tudi spodnjo plast; tudi deževnica pride lože doli in ž njo se ogreje spodnja zemlja.

4. Naj je vreme suho ali mokro, vselej je globoko izorana zemlja bolja za vsakteri sad, ki v taki zemlji vselej dobiva primerno mokroto.

Če je vreme deževno, popiva taka globoko rahla zemlja mokroto lahko in odpeljuje preobilno močo iz verha; če je suša velika, ostane spodej zemlja dalje vlažna.

Tudi je lože v taki zemlji pleti in sploh polje na vsako stran z večjim pridom obdelovati.

Ali je pa globoko oranje za vsako zemljo prav?

Naj bolje je globoko oranje za debelo ilovnato zemljo, pa tudi za tak svet, kjer je zgornja zemlja drugačna, spodnja pa tudi drugačna, da se po globokem oranji obojna skupej pomeša; tudi tam je globoko oranje dobro, kjer je spodnja plast zemlje taka, da ne spuša moče skozi.

Manj dobro pa je globoko oranje za vsak tak svet, kjer je zemlja bolj rahla in je tudi spodnja zemlja taka, da rada močo skozi spuša.

Gotovo slabo pa je globoko oranje na taci zemljiših, kjer je pod lahko pešeno zemljo plitva plast ilovce, ktera zaderžuje močo, da ne more hitro skozi.

Popolnoma nemogoče pa je globoko orati na taci zemljiših, kjer spodej večje kamnje leži ali kjer je spodnja zemlja terda, da se le težko rovati dá.

Vse to je tedaj treba porajtati, da gospodar vé, na katerih zemljiših naj se loti globokejega oranja.

(Dalje sledí.)

Gospodarske skušnje.

Češminjevec je najboljši namestnik hladivnega limoninega soka.

Ko so češminjeve jagode dozorele, naj se jih nabere nekoliko, se zmečkajo in njih sok naj se očisti takole: Zmeša se vsak funt izprešanega češminjevca z enim lotom popolnoma razbeljenega in v prah zmletega oglja (iz lesa) in pol lotom čistega vinskega kamna (Weinstein). Ta zmes naj 12 ur mirno stoji, potem naj se precedí skozi kosmat papier (Fließpapier). Precejeni češminjevec se vlije v majhne steklenice, ktere naj se dobro zamaše s skorjenim zamaškom potem zakapijo in v kleti ali na drugem hladnem mestu hranijo. Tako ostane tak sok veliko let dober in z vodo zmešan je dobra hladivna pijača v veliki vročini, pa tudi v vročinskih boleznih, v katerih zdravnik pripustí hladivne pijače.

Vinu podobna pijača.

Naj se naberajo jabelčne in hruševe lupljenice, naj se posušé, pa hranijo na suhem mestu tako dolgo, dokler jih veliko vkup dobimo. Potem jih denemo v pripravno posodo, jih polijemo z vodo, ter jih postavimo na srednje topel kraj. Ako bi lupljenice preveč vode popile, jim je dolijemo polagoma, kolikor je pomanjkuje. Kakor hitro začena vinsko vrenje (kar se spozna po duhu), odcedimo tekočino, in iztlačimo še nekoliko lupljenice. Ta odcejeni in izprešani sok pre-

*) Izpisek iz dr. Hartsteinovih bukev od angležkega in škotskega kmetijstva.

cedimo pa hranimo nekoliko časa v zatvorenih sodčkih. Tako dobimo tečno pa ne drago pijačo, ktera ni manj prijetna od tolkle.

Starozgodovinski pomenki.

Sveto indiško figovo drevo in njega pomen na noriških rimskih kamnih.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Enaka podoba je na drugem sekovskem kamnu, al ker kamen ni več cel, tedaj ni na njem nič družega viditi, kakor podoba pervega kamna do figovega venca.

Muhar, kateri je 20 sekovskih starinskih podob razložil — se vé da po latinski in gerški mitologiji, se razlaga te znamenite podobe ni lotil.

Knabel ¹⁾, kateri je pri razlaganju sekovskih podob nar temniše gerške mitiške basni iskal, katerih gotovo rimski naselniki in noriški podobarji niso znali v kljub visoki izobraženosti starih Rimljanov, to sliko tako razlaga: „Eine symbolische Darstellung. Ganz oben ruhen zwei mit den Schweifen verschlungene Delphine auf einer umgestürzten Muschel. Rechts und links von ihr stehen zwei gekleidete Kinder und scheinen einen herabhängenden Kranz getrockneter Feigen zu halten. Sie stehen auf zwei Füllhörnern, die sich auf einen geflügelten Kindesgenius stützen, dessen Unterleib in Schuppen, und dann in beiderseits geschlungenes Laubwerk ausgeht, welches er mit den Händchen hält. In einer unterhalb befindlichen Abtheilung schwebt ein Seeungeheuer. Ich halte das Ganze für ein Symbol des Handels mit Seewaren, das als Verzierung an dem Hause eines Mannes angebracht gewesen sein mochte, der dem Corpus negotiantium angehörte, und mit Südfrüchten und andern Erzeugnissen des Meeres Handel trieb“.

Nam se ta razlaga pozdeva v vsem smešna. Ako je to simbol tergovine, kaj nek ima tukaj geflügelter Kindergenius opraviti? Dalje vprašamo: kdo nam zamore iz starih rimskih starin le eneksemplar ribo-lukastega genija pokazati? Stari Gerki in Rimci so res morske pošasti vsake sorte si izmišljevali, — al takošnjih spet nikjer ne najdemo.

Po našem mnenju je podoba ta sestavek iz Višnutove delavnosti. Ako se gori navedenih besed Creuzerovih spomnimo, ktere je o indiški umetnosti izgovoril: „nicht das Schöne wird gesucht, sondern das möglichst Erschöpfende“, tedaj resnico teh besed najdemo v naši podobi popolnoma spolnjeno.

Ravno ta ostroumni izsledovatelj starega sveta še pravi ²⁾: „Unzählige Beiwerke hat jeder ihrer Götter, jedoch keines ist bedeutungslos; jeder Kopf, jeder Arm, jeder Fuss und so fort hat seine besondere Bedeutung, und die ganze Geschichte des Gottes liegt in Symbolen, so, dass wir gewiss die Behauptung wagen können: es habe kein Volk der Erde seine Religion so ausführlich symbolisirt, als das indische ³⁾“.

Ravno to obilnost vlastin nahajamo pri severnih Slovanih, tako, postavimo, ima Shri Rama-Radogost ptiča na glavi, spredej človečje, zadej levovo lice, na persih bikovo glavo; na drugih podobah ga vidimo s ptičem, s toporo (Streitaxt) kakor Pogoda ⁴⁾, to je Višnu Pagašasana, Višnu-Shama ⁵⁾ ima spredej človečjo, zadej meresčevo glavo, plužno železo v

roki, rog obilnosti, sončne žare ¹⁾ itd. Vse te vlastine so vzete iz raznih avatar Višnuvih, ktere je slovenski duh hotel v spomin raznih djanj in delovanj božanstva v eni podobi zediniti.

Tako tudi v naši podobi vidimo več zaznamkov iz Višnutovih djanj predstavljenih.

V morski pošasti (glej podobo) vidimo zaznamovano luč, vodo in zrak. Lev je znamenje sonca v basnoslovji vsih starih narodov, in sicer sonca v cenitu, v kterem času skor svojo naj večo vročino in neizmerno moč lastnosti kralja zverin na se jemlje ²⁾. Odtod izvira poznejša mitiška povest, da je Višnu orjaša Hiranjakasipu-ta v podobi možo-leva raztergal ³⁾. Že ime Hiranjakasipu, to je, zlatolični, opominja, da je to podoba škodljive sončne moči. Zatega voljo tudi severnoslovanski Pogoda — Radogost ima levovo glavo kot božanstvo sonca, in na noriških kamnih se nahaja več levovih podob z odpertimi lapami. Pod levovima prednjima tacama pa se večidel nahajajo ovnovi glavi simbol Shiva-ta Agrita, kateri je bil predstavnik ognja ⁴⁾. Na sredi pa se vidi Shiva-tova glava, kterege so radi kot starca si obrazovali. Riba in konj sta neptunske živali ne samo pri starih Indih, temoč tudi Gerkih in Rimljanih. Krila ali peroti pa so zmiraj znamenje zraka, ker je zrak prebivališče krilatcev (tičev). Pomen figovega drevesa je nam že Creuzer razložil. Spomenik je brez dvombe grobni — v spomin dvojih ljubeznjivih otrok, ktera na rogovih obilnosti stojita.

Ashvatino listje se večkrat nahaja na noriških grobnih kamnih in sarkofagih. Tako na enem pri Sivnicah iz razvalin tako zvane hajdovske hiše izkopanem sarkofagu se nahajate dve vejici tega drevesa, vsaka s tremi listici ⁵⁾. In zares ni prikladnešega znamenja za spomin dragih mertvih, kakor to drevo, ktero po svoji lastnosti je lepo očitalo daljno življenje po smerti. (Dalje sledi.)

Ogled po Gorenskem.

Poljanska dolina in pot skoz njo proti Idrii.

(Dalje.)

Od Hotavlj gré pot bolj navkreber. — Malo čez četert ure se okrenemo okol nekega grička, in farni kraj — stara Oselca se nam posveti gori v desni dolini. Malo gremo navzdol in znajdemo se na Trebii, ktera vas je vendar za lučaj deleč od loško-idrijske ceste na desno. Zdi se mi, da tukajšna okolica je berž ko ne tista, od ktere Valvazor v svoji III. knjigi: „Slava krajske vojvodine“ pravi: „Med zapušeni rudniki na Gorenskem so tudi Kontafel in Hudovolš, ne deleč od Poljan pod loškim gospodstvom, ktere je obdelovati dal neki Karnion, ki se je pa bil tako zadolžil, da so mu upniki naposled po pravdi in rzsodbi jame vzeli, in potem taiste po neskušnih rudokopih sami obdelovati dali tako dolgo, dokler tudi oni niso v nič prišli, in tako so te jame od 60 in še več let sem (tedaj od zdaj že pred kakimi 230 leti) k veliki škodi dežele v popoln razpad prišle“. — Uzrokov tega, mislim, ni težko najti. Je namreč, kakor sem že v začetku povedal, okolica oselška silno bogata rud, ker se nahaja tu mnogo bakrene rude, marmeljna in škerlí. Čez vse to pa je na sončni strani oselške doline mnogo starih zapušenih jam, kjer se je nekđaj železna ruda kopala in se še vedno kak sled nahaja, ki pa je v presneto terdih pestéh. Verh tega je četert ure nad Trebijo na desnem bregu Poljansice mlin, ki se še dandanašnje imenuje „na Fužinah“, in nam jasno spričuje, da so nekđaj tu fužine stale. Škerbno sem pre-

¹⁾ „Schriften des histor. Vereines für Innerösterreich.“ I. 48

²⁾ Creuzer „Symbol.“ I. 647.

³⁾ Naj nikdor ne misli, da terdimo: indiška in slovenska umetnost ste eno, — al to terdimo, da, ker je slovansko basnoslovje enako z indiški, slovanska umetnost ima barem indiški tipus, ker verozakonska umetnost je hči verozakona.

⁴⁾ Mone „Geschichte des Heidenthums im nördl. Europa“ I. 204.

⁵⁾ Asiatic. Research. VI. 462.

¹⁾ Nork „Mythol.“ VII. Theil str. 76.

²⁾ Asiatic. Research. I. 154.

³⁾ Glej podobe pri Muharji „Gesch. der Steierm.“ I. Abbild. Tafel VII., fig. XII., Tafel XVII., Strassgang fig. 3.

⁴⁾ Asiatic. Research. IV. 48, XI. 490.

⁵⁾ Izris tega sarkofaga se znajde v moji zbirki.